

Bölüm 5

TÜRKİYE'DE İL ÖZEL İDARELERİNİN MALİ YAPISI ÜZERİNE DÖNEMSEL BİR DEĞERLENDİRME

Mehmet DAĞ¹

GİRİŞ

Toplumsal ihtiyaçların karşılanması açısından mahalli idareler büyük önem taşımaktadır. Merkezi idarenin coğrafi ve idari koşullar nedeniyle yereldeki sorunlara hızlı müdahale edemediği durumlarda yerelde hizmet sunumunda etkinlik ve verimliliği sağlayabilecek kurumsal teşkilat kurulması gerekliliği bulunmaktadır. Bu amaçla çeşitli mahalli idare birimleri kurulmuştur. Bu mahalli idare birimleri arasında yer alan İl Özel İdareleri 2005 yılına kadar 3360 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu ile idare edilmiştir.

İl Özel İdareleri 2005 yılında 5302 Sayılı İl Özel İdaresi kanunu ile çeşitli düzenlemelere tabi tutulmuştur. 5302 Sayılı Kanun'a göre İl Özel İdareleri, il halkının mahalli müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan ve karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan idari ve mali özerkliğe sahip kamu tüzel kişisi olarak tanımlanmıştır. 2014 yılında yürürlüğe giren 6360 Sayılı Kanun ile ülkemizdeki 30 ilde İl Özel İdareleri lağvedilerek bu idarelerin görevleri bu illerdeki büyükşehir belediyelerine devredilmiştir.

İl özel idareleri, geniş bir görev ve sorumluluğa sahip olmalarına rağmen, görev ve sorumluluklarıyla orantılı gelir kaynaklarına sahip olup olmadıkları tartışma konusu haline gelmiştir. Bunun yanında il özel idarelerinin bütçe dengeleri ve mali yapılarının bu idarelerce yerine getirilmesi gereken hizmetlerin finansmanını sağlayabilecek durumda olup olmadığı bir diğer önemli tartışma konusudur. Çalışmada öncelikle il özel idarelerin harcama kalemleri ve gelir kaynakları hakkında bilgiler verilerek istatistikî tablolar üzerinden bu idarelerin mali dengeleri üzerine değerlendirmelerde bulunulacaktır.

1. İL ÖZEL İDARELERİNİN MALİ YAPISI

İl özel idarelerinin mali yapısının değerlendirilmesi açısından bu idarelerin sahip olduğu yetki ve sorumlulukların dikkate alınması gerekmektedir. Zira kendi-

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Siirt Üniversitesi, mehmetdag323@gmail.com

istenen seviyede ve kalitede sunulabilmesi açısından temel bir gereklilik olarak kabul edilmelidir.

Düşük öz gelire sahip olan il özel idarelerine gelir oluşturma kapasitesi sağlanması, 5302 yasa ile kendilerine verilen çok sayıda görevin yerine getirilebilmesi açısından önem taşımaktadır (Çetin, 2009: 254).

İl özel idarelerinin gelir kaynakları çeşitlendirilerek belediyeler gibi özel bir gelir kanunu ile öz gelirlerin artırılması sağlanabilir. İl özel idarelerine devredilen görevlere ilişkin gelirlerin de bu idarelere verilmesi bu konuda katkı sunacaktır. Öte yandan daha önce belirtildiği üzere gelirlerinin önemli bir kısmını personel giderleri oluşturan il özel idarelerinde çalışan personellerin teknik bilgi ve becerilerinin artırılması, hem mali kaynakların etkin kullanımı hem de hizmet kalitesinin artırılması açısından bir gereklilik arz etmektedir (Koçak ve Kavsara, 2012: 89-90).

6360 sayılı kanun ile ülkemizdeki il özel idarelerinin sayısında azalma yaşanmıştır. Yine bu kanun ile il özel idarelerine genel bütçe vergi gelirlerinden ayrılan paylar düşürülmüştür. Ancak il özel idarelerinin bütçe dengeleri izlendiğinde il özel idare teşkilatı bulunan illerdeki yatırım ihtiyacı gözetilerek bu paylara ilişkin oranın yeniden düzenlenmesi gerektiği görülmektedir. İl özel idarelerinin mali kaynaklarının çeşitlendirilerek mali yapılarının güçlendirilmesi yanında teknik kapasitelerinin artırılması hizmetlerin etkin ve verimli bir şekilde sunulması açısından büyük katkı sağlayacaktır. Bu açıdan yapılacak yeni kanuni düzenlemeler mahalli idarelerde devam eden reform sürecinin başarısını artıracaktır.

KAYNAKLAR

1. 3360 Sayılı İl Özel İdare Kanunu. <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/19471.pdf>
2. 5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu. <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5302.pdf>
3. 5779 sayılı İl Özel İdarelerine ve Belediyelere Genel Bütçe Vergi Gelirlerinden Pay Verilmesi Hakkındaki Kanun. <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5779.pdf>
4. 6360 Sayılı On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmündeki Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6360.pdf>
5. Çetin, S. (2009). Yerel Yönetim Birimi Olarak Türkiye'de İl Özel İdareleri. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (25).
6. İçişleri Bakanlığı, Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü. (2017). *2016 Yılı Mahalli İdareler Genel Faaliyet Raporu*. Ankara. İçişleri Bakanlığı, Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü. (2018). *2017 Yılı Mahalli İdareler Genel Faaliyet Raporu*. Ankara.
7. Koçak, S. Y., & Kavsara, V. (2012). 5302 sayılı kanun sonrasında il özel idarelerinde yaşanan sorunlar ve çözüm önerileri. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 10(20), 61-92.
8. T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı, Muhasebat ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü, İl Özel İdaresi Bütçe İstatistikleri, <http://muhasebat.hmb.gov.tr/mahalli-idareler-butce-istatistikleri>,